

УДК 330

Баранова Вікторія, Кулікова Єлизавета

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

У статті розглянуті питання щодо реформування системи пенсійного забезпечення направлених на євроінтеграцію. Розглянуто детально сучасний стан функціонування системи пенсійного забезпечення. Проаналізований стан податкового навантаження, що впливає на систему пенсійного забезпечення та розглянутий зарубіжний досвід. Запропоновані моделі управління коштами Пенсійного фонду України через фактори. Надані прогнози з 2017 до 2022 роки щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Надані пропозиції щодо подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, солідарна система, накопичувальна система, Пенсійний фонд України, податкове навантаження, фонд оплати праці, дефіцит Пенсійного фонду, Валовий внутрішній продукт.

Баранова Вікторія, Кулікова Єлизавета

СИСТЕМА ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УКРАИНЫ И ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ

В статье рассмотрены вопросы по реформированию системы пенсионного обеспечения направленные на евроинтеграцию. Рассмотрено детально состояние функционирования системы пенсионного обеспечения. Проанализировано состояние налоговой загрузки, которое влияет на систему пенсионного обеспечения и рассмотрен зарубежный опыт. Предложены модели управления средствами Пенсионного фонда Украины через факторы. Представлены прогнозы с 2017 по 2022 годы по функционированию

накопительной системы пенсионного обеспечения. Представлены предложения по дальнейшему реформированию системы пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, солидарная система, накопительная системы, Пенсионный фонд Украины, налоговая нагрузка, фонд оплаты труда, дефицит Пенсионного фонда, Валовый внутренний продукт.

Baranova Viktoria, Kulikova Elizaveta

THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE AND EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

This article is the questions on the reform of the pension system aimed at European integration. We consider in detail the current state of the system of pensions. The state tax burden on the pension system and considered international experience. The models of management of the Pension Fund of Ukraine through factors. Available forecasts from 2017 to 2022 in respect of a funded pension system. The proposals for further reform of the pension system in Ukraine.

Keywords: pension system, social system memory system, the Pension Fund of Ukraine, the tax burden, payroll, Pension Fund deficit, gross domestic product.

Постановка проблеми. Під поняттям реформи розуміється внесення певних змін в країні. Певним чином це може бути одна сфера діяльності або декілька. На соціальній сфері відбиваються майже всі зміни, які відбуваються в державі. Нині в Україні проводяться широкомасштабні реформи у різних сферах. Такі процеси вимагають внесення постійних змін у законодавство. Реформування у повній мірі торкнулося й системи пенсійного забезпечення. Але слід зазначити, що проведення реформ у цій сфері має більш віддалені наслідки, а прорахунки більш масштабні негативні ефекти. Тому вже сьогодні, з урахуванням демографічних чинників, євроінтеграційних процесів, ментальності, необхідним є прийняття комплексу заходів, які дозволять пом'якшити болючість таких реформ для населення та забезпечать підвищення рівня добробуту осіб, що вже досягли

непрацездатного віку.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення в Україні багато уваги приділяли такі вчені як С. Березіна, І. Ярошенко, В. Геєць, В. Гордієнко, Ю. Драбкіна, Б. Зайчук, С. Злупко, В. Колбун, Л. Ларіонова, Е. Лібанова, Б. Надточій, Ю. Палкін, М. Папієв, І. Сахань, С. Сивак, Б. Сташків, Н. Тихоненко, О. Хмелевська, Л. Чернова, В. Яценко та ін. Ними досліджувалися проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні, аналізувався зарубіжний досвід. Але низка питань залишається невирішеними. Зокрема, це стосується наукового обґрунтування методики визначення бюджетного кошику, який відповідає реальним умовам існування, адаптації зарубіжного досвіду з урахуванням менталітету населення та ін.

Мета статті: Проаналізувати деякі аспекти функціонування системи пенсійного забезпечення України, а також зіставити стан системи пенсійного забезпечення з країнами ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курс України на євроінтеграцію передбачає формулювання та проведення кардинальних змін в економічному та соціальному розвитку. Одним з важливіших завдань є досягнення стандартів європейського рівня. Саме тому на початку 2015 року було запроваджено в дію зміни у порядок проведення податкової реформи, а також у систему пенсійного забезпечення. Одним з основних завдань реформи було зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці. Слід зазначити, що у всіх економічно розвинутих країнах відбувається формування фондів соціального забезпечення. Усі країни стикаються з проблемами їх наповнення, тому реформи у сфері пенсійного забезпечення, як найбільш вагової складової економіки, відбуваються постійно.

Розглянемо формування коштів Пенсійного фонду в Україні. З рис. 1 видно, що найбільшу питому вагу власних надходжень Пенсійного фонду України складає частина єдиного соціального внеску – 96,11%, найменшу частку - відшкодовані суми наукових пенсій.

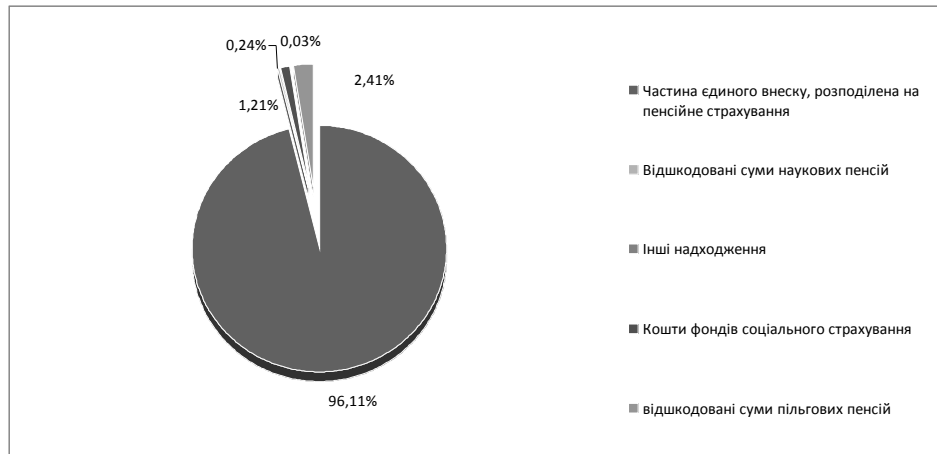

Рис. 1. Питома вага власних надходжень до Пенсійного фонду України 2014 р. (розраховано та побудовано за даними офіційного сайту Пенсійного фонду України [7])

У структурі доходів бюджету Пенсійного фонду частка власних коштів упродовж 2007–2010 рр. зменшилася від 75,2% до 65,0% і лише у 2011 р. вона зросла до 77,6%, але в подальші роки негативна тенденція стала продовжуватися [7].

Тобто така динаміка підтверджує тезу, що в результаті надмірного навантаження на фонд оплати праці підприємств відбувається відтік фінансових ресурсів підприємств у тінь (адже за останні роки відбувалося збільшення мінімальної заробітної плати, а це, як мінімум, повинне було збільшити надходження до Пенсійного фонду. Так мінімальна заробітна плата за цей період зросла тільки з 2011 року на 437 грн., а ВВП, починаючи з 2011 року, також зростав, але не так стрімко) (табл. 1).

Відбувається коливання частки коштів у Пенсійному фонді, які виділяються з бюджету для забезпечення пенсійних виплат. Так частка цих коштів у 2010 році зросла до 34,91 %, проте, вже у 2011 році надходження з Державного бюджету України зменшилися і становили – 29,52 % в структурі надходжень Пенсійного фонду [7]. В 2014 році за рахунок коштів Державного бюджету України було витрачено на виплату пенсій громадянам України 50957,2 млн. грн. [5]. Така

ситуація свідчить, що частина загальнодержавних податків спрямовується не на виконання загальнодержавних функцій, а на покриття дефіциту ПФУ, який на 2014 рік становить 18,1 млрд. грн. [5].

Таблиця 1

Динаміка показників розмірів мінімальної заробітної плати, доходів Пенсійного фонду та валового внутрішнього продукту за 2011-2015 рр.

Період	Розмір мінімальної заробітної плати, грн.	Доходи Пенсійного фонду, млн. грн.	Валовий внутрішній продукт, млн. грн.
з 01.01.2011 по 31.03.2011	941,00	193452,40	1316600
з 01.04.2011 по 30.09.2011	960,00	193452,40	1316600
з 01.10.2011 по 30.11.2011	985,00	193452,40	1316600
з 01.12.2011 по 31.12.2011	1004,00	193452,40	1316600
з 01.01.2012 по 31.03.2012	1073,00	222631,80	1408889
з 01.04.2012 по 30.06.2012	1094,00	222631,80	1408889
з 01.07.2012 по 30.09.2012	1102,00	222631,80	1408889
з 01.10.2012 по 30.11.2012	1118,00	222631,80	1408889
з 01.12.2012 по 31.12.2012	1134,00	222631,80	1408889
з 01.01.2013 по 30.11.2013	1147,00	250229,00	1454931
з 01.12.2013 по 31.12.2013	1218,00	250229,00	1454931
з 01.01.2014 по 31.12.2014	1218,00	241871,70	1566728
з 01.01.2015 по 31.08.2015	1218,00	241871,70	367577
з 01.09.2015	1378,00	2361240,00	449575

Це призводить як до зростання загального дефіциту бюджету, так і до нестачі фінансування загальнодержавних функцій (у тому числі виконання державних програм, фінансування медицини, науки тощо). Як вихід з такої ситуації, відбувається покриття дефіциту фінансуванням, у тому числі за рахунок податкових надходжень (пошуку нових видів податків, розширення бази оподаткування, введення авансових платежів і т.д.). Таким чином, податкова реформа у тому вигляді як вона проводиться, не може априорі мати успіх.

Порівняльний аналіз співвідношення доходів і видатків Пенсійного фонду за період 2007–2014 рр. свідчить про зростання диспропорцій між видатками Пенсійного фонду та його доходами: у

2009 р. – 11,6%, у 2011 р. – 7,5%. Цей показник вирівнюється до 0,04% у 2013 році та до 0,6% у 2014. У зв'язку з економічною ситуацією в країні в 2014 році дохідна та видаткова частина бюджету Пенсійного фонду України зменшена майже на 4%. Динаміку доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду за 2007–2014 рр. наведено на рис. 2 [1].

На сьогоднішній день, доходи Пенсійного фонду України складають 236 124 млн. грн., що на 2,7% більше, ніж в 2014 році. Доходи від надходжень Єдиного соціального внеску збільшились на 3,8% порівняно з 2014 роком [9], що обумовлено збільшенням мінімальної зарплати та відповідних похідних від неї виплат.

Видатки Пенсійного фонду безпосередньо пов'язані з його доходною частиною, зокрема з розміром власних надходжень. В 2014 році, порівняно з 2013 спостерігається тенденція зростання видатків за рахунок Державного бюджету на 0,34%. Видатки за рахунок власних надходжень в 2014 році, порівняно з 2013 впали на 3,5%.

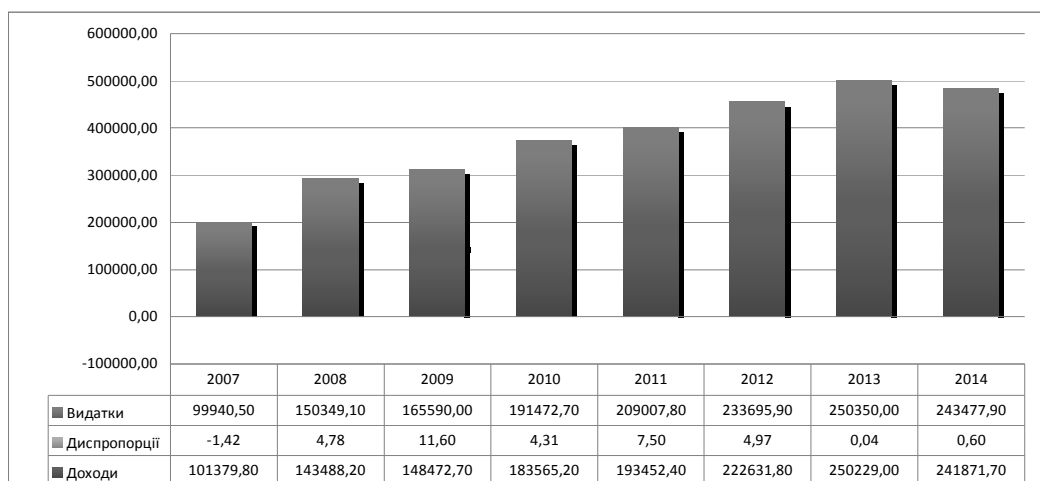

Рис. 2. Динаміка доходів і видатків Пенсійного фонду України у 2007-2014 рр., млн. грн. (розраховано та побудовано за даними офіційного сайту Пенсійного фонду України [7])

Аналізуючи рисунок 3, можна стверджувати про стрімке зростання з кожним роком видатків Пенсійного фонду України, що пояснюється демографічною ситуацією. Станом на 1.01.2014 року кількість пенсіонерів становить 12,1 млн. осіб, а кількість працюючого населення у віці 15-70 років становить 20,2 млн. осіб. Дані свідчать про те, що незважаючи на збільшення чисельності працюючого

населення, ситуація суттєво не змінюється, адже кількість пенсіонерів також збільшується, а останніми роками перевищує темп приросту кількості працюючого населення. При цьому податкове навантаження не тільки не зменшилось, воно стало більш високим. Порівняння стандартів Європейського союзу та України свідчить, що реформи, які проводяться, не дають суттєвих позитивних здобутків. Після реалізації запропонованих урядом податкових змін у сфері нарахування та сплати єдиного соціального внеску, навантаження на фонд оплати праці в Україні все одно залишиться одним з найбільших в Європі.

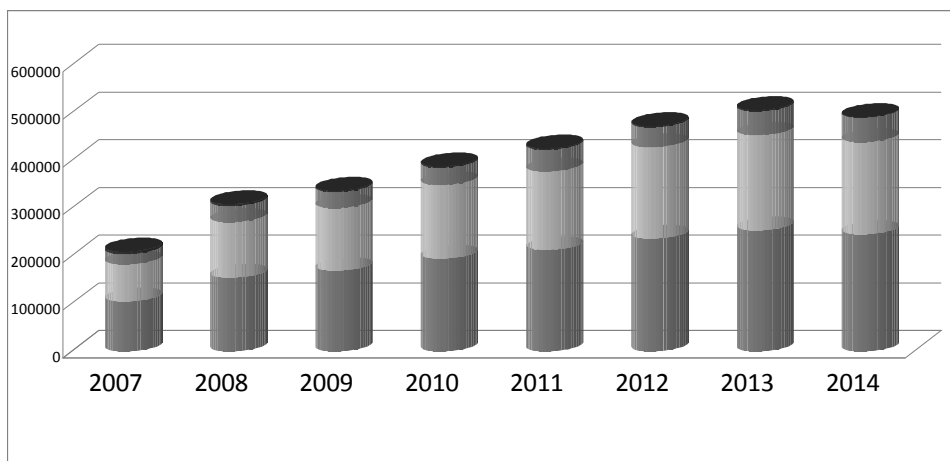

Рис. 3. Видатки Пенсійного фонду України за джерелами їх здійснення за 2007 – 2014 роки, млн. грн. [7]

Зараз загальне навантаження на фонд оплати праці у нашій країні перевищує 55 %. Це найбільше серед країн Європи – на другому місці у Західній Європі після України – Італія і Бельгія (42,8%). Кількість прибуткових підприємств у 2015 р. в Україні становить 62%, а в Італії (незважаючи на високе податкове навантаження) всього тільки у 78 компаній прибуток за 2015 рік впав в декілька раз, як наприклад, у великій енергетичній компанії світу Eni прибуток скоротився на 69,9%, прибуток Royal Dutch Shell у II кварталі скоротився майже на третину [3]. При цьому до кінця року очікується зростання.

Таким чином, рівень податкового навантаження немає однозначного впливу на діяльність компаній, а наведене порівняння дає підстави вважати, що в українських підприємств відбувається перетік фінансових ресурсів у тіньовий сектор за рахунок зниження розміру фонду оплати праці до мінімуму, адже всі підприємства, незалежно від їх прибутковості повинні сплачувати обов'язкові внески до фондів соціального забезпечення.

При збитковості, така сплата стає значним тягарем. До того ж, якщо порівнювати Україну зі Швецією, в якій високий рівень податкового тягара – 52,0% [6], то при достатніх доходах населення даний рівень не представляє загрози соціальному стану населення.

В Швеції середня заробітна плата 2449,49 \$, в Україні 192,34\$ [8]. За плановими показниками на 2015 рік видатки Пенсійного фонду України становлять 255120 млн. грн., а доходи 236124 млн. грн. [9]. Якщо порівняти з даними з рис. 2, то можна зробити висновок, що диспропорція між доходами та видатками вже більша, ніж у попередні роки. А, відповідно, зменшення навантаження не відбудеться. Приймаючи до уваги рівень податкового тягара, що припадає на доходи населення, можна зробити висновок, що Україна знаходиться в глибокій економічній кризі.

Проведення пенсійної реформи, яка узгоджена з податковою, може певним чином покращити ситуацію. При цьому необхідно враховувати низку чинників соціального та економічного характеру.

Перехід системи пенсійного забезпечення до нового етапу реформування передбачає управління факторами, які здійснюють вплив на бюджет Пенсійного фонду. Нами пропонуються моделі, котрими можна керуватися при здійсненні такого впливу. В результаті проведення економіко-математичного прогнозування було отримано наступне рівняння, яке вказує на залежність видатків Пенсійного фонду України (y) від ВВП (x_1), середньої заробітної плати (x_2), видатків Державного бюджету України (x_3):

$$y=724,8833-0,05533*x_1+0,268848*x_2+2,19494*x_3$$

Проведений аналіз дозволив визначити, що якщо брати до уваги зміну ВВП, середньої заробітної плати та зміну видатків Державного бюджету, видатки Пенсійного фонду у 2016 році будуть

2750,032 млрд. грн., а у 2017 році – 2877,123 млрд. грн. Отримана формула апроксимує вихідну залежність з великим ступенем ймовірності ($R^2=0.9128$).

Реформування пенсійної системи передбачає введення в дію накопичувальної системи пенсійного забезпечення в 2017 році (страховий внесок складатиме 2% від зарплати). Накопичувальна система буде обов'язковою для громадян віком до 35 років, також з 2016 року спеціальні пенсії будуть скасовані. Такий підхід спрямований на певне наближення пенсійної системи до європейських стандартів. Нами виконане прогнозування щодо рівня заробітної плати (y) залежно від чисельності населення віком від 20 до 35 років (x_1) на наступні 5 років:

$$y = 33264,70270 - 0,00018x_1$$

Отримані результати показують, що за поставлених умов щодо введення накопичувальної системи в 2017 році накопичувальний фонд поповниться на 648,46 млн. грн., у 2018 - 673,63 млн. грн., 2019 - 697,26 млн. грн. Це означає, що накопичувальна система дає змогу замінити у майбутньому спеціальні пенсії, які отримують громадяни. Загалом таке реформування повинно сприяти наближенню вітчизняної пенсійної системи до пенсійних систем Європейських країн.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки: рівень пенсійного забезпечення залежить від рівня достатку населення, а не від податкового навантаження. А рівень достатку безпосередньо пов'язаний з рівнем прибутковості підприємства.

Поки підприємство працює з існуючим податковим навантаженням, в нашій країні завжди будуть проблеми з можливістю виводу фінансових потоків у тінь.

На сучасному етапі розвитку економіки України існують суттєві перепони інтеграції до європейського простору (з урахуванням менталітету). Тому в цілому необхідно: підвищити рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення шляхом детінізації економіки та стабілізування економічного стану в країні; підвищити рівень контролю за використання коштів наданих на матеріальне забезпечення; вдосконалити механізм індексації пенсій з

метою підтримки купівельної спроможності доходів та запобігання бідності пенсіонерів; систематизувати правові норми, які регламентують пенсійне страхування; наблизити пенсійний вік до європейських стандартів; ввести в дію другий рівень системи пенсійного забезпечення – накопичувальну систему для розвантаження солідарної системи та зменшення заборгованості перед державним бюджетом; збільшити зайнятість населення та зменшити рівень безробіття. Необхідність модернізації системи пенсійного забезпечення зумовлена низкою факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Прийняті законодавчі зміни, по суті, лише впливають на перерозподільні відносини Пенсійного фонду України, однак не вирішують принципових проблем пенсійної системи, зокрема забезпечення власних надходжень Фонду та фінансування належного рівня виплат. Реальними і першочерговими кроками у напрямі реалізації окреслених векторів модернізації на шляху вдосконалення системи пенсійного забезпечення мають стати комплексні системні заходи щодо детінізації економіки, створення робочих місць, легалізація ринку праці, зниження тиску на фонд оплати праці і спрощення податкового адміністрування, забезпечення належного рівня заробітної плати і доходів населення.

Література

1. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pfu.gov.ua.
2. Закон України «Про Державний бюджет на 2014 рік» від 6.01.2014 № 719-VII. [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
3. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України «Щодо балансування фінансового стану Пенсійного фонду України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/297/#_ftnref12; 10
4. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/expenditure/pension/>
5. [Ведомости. Полугодовая прибыль итальянской Eni снизилась на 69,9%.](http://www.vedomosti.ru/business/news/2015/07/30/602839-polugodovaya-pribil-italyanskoi-eni-snizilas-na-699) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vedomosti.ru/business/news/2015/07/30/602839-polugodovaya-pribil-italyanskoi-eni-snizilas-na-699>

6. Коваль О. П. Особливості початкового етапу запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи / О. П. Коваль // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 73-84.

7. Банк даних населення України. Розподіл постійного населення за статтю, віковими групами та типом поселень – [Електронний доступ] – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/Saveshow.asp>

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Макроэкономический анализ влияния изменения ставок налогов на государственный бюджет и участников рынка : аналит. докл. / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики» ; рук. авт. колл. Н. В. Акиндинова. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – С. 16

10. Звіт з виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pfu.gov.ua.

1. Oficijny`j sajt Pensijnogo fondu Ukrayiny` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.pfu.gov.ua.

2. Zakon Ukrayiny` «Pro Derzhavny`j byudzheth na 2014 rik» vid 6.01.2014 # 719-VII. [Elektronny`j dostup]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

3. Anality`chna zapy`ska Nacional`nogo insty`tutu strategichny`x doslidzhen` pry` Prezy`dentovi Ukrayiny` «Shhodo balansuvannya finansovogo stanu Pensijnogo fondu Ukrayiny`» [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.niss.gov.ua/articles/297/#_ftnref12;10

4. Cina derzhavy` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://costua.com/budget/expenditure/pension/>

5. Vedomosty`. Polugodovaya pry`byl` y`tal`yanskoj Eni zny`zy`las` na 69,9%. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.vedomosti.ru/business/news/2015/07/30/602839-polugodovaya-pribil-italyanskoi-eni-snizilas-na-699>

6. Koval` O. P. Osobly`vosti pochatkovogo etapu zaprovadzhennya zagal`noobov'yazkovoyi nakopy`chuval`noyi pensijnoyi sy`stemy` / O. P. Koval` // Finansy` Ukrayiny`. – 2011. – # 6. – S. 73-84.

7. Bank dany`x naseleennya Ukrayiny`. Rozpodil postijnogo naseleennya za stattyu, vikovy`my` grupamy` ta ty`pom poselen` –

[Elektronny`j dostup] – Rezhy`m dostupu:
<http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/Saveshow.asp>

8. Oficijny`j sajt Derzhavnoyi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrayiny`. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Макроэкономы`chesky`j analy`z vly`yany`ya y`zmeneny`ya stavok nalogov na gosudarstvennyj byudzhet y` uchastny`kov rынка : analy`t. dokl. / Nacz. y`ssled. un-t «Vыsshaya shkola эkonomy`ky`» ; ruk. avt. koll. N. V. Aky`ndy`- nova. – M. : Y`zd. dom Vыsshej shkoly эkonomy`ky`, 2014. – S. 16

10. Zvit z vy`konannya byudzhetu Pensijnogo fondu Ukrayiny` za 2014 roku [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.pfu.gov.ua.

***Рецензент:** Гончаренко О.М. д.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, зав. каф. фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету.*

2.11.2015

УДК 331.101.3

Бровкова Олена, Мельникова Катерина, Ілінчук Марина

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЗА ТИПОМ ТЕМПЕРАМЕНТУ ЛЮДИНИ

У статті розглядається про найбільш оптимальні методи мотивації персоналу з урахуванням типу темпераменту людини, які повинні сприяти підвищенню ефективності праці працівників. У сучасному світі мотивація персоналу грає важливу роль, оскільки ефективне проведення політики мотивації праці серед персоналу, забезпечує як мінімум поліпшення якості праці працівників і можливе підвищення продуктивності праці. Будь-який керівник, що бажає добитися ефективної діяльності своїх підлеглих, повинен пам'ятати про необхідність мотивації колективу з урахуванням особистих особливостей працівників. Знання різних темпераментів людини